

ΚΟΡΝΗΛΙΑΣ Ε. ΤΑΒΑΝΙΩΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΑΓΙΑΣΜΑΤΟΣ
ΤΩΝ
ΒΛΑΧΕΡΝΩΝ

Ἡ ἀρχαία καὶ ἡ σημερινὴ τοῦ Ναοῦ δημο-
τικότης. — Ἡ Τιμὴ Ἐσθῆς τῆς Θεοτόκου. —
Πόθεν καὶ πῶς εὗρέθη ἐν αὐτῷ. — Ἡ δι' αὐτῆς
θεραπεία τῆς Ἀυτοκρατορίας Ζωῆς. — Ὁ ναὸς
τῶν Βλαχερνῶν βασιλικὸν προσκύνημα. — Ἡ
μυθώδης αὐτοῦ μεγαλοπρέπεια καὶ πλοῦ-
τος. — Οἱ Ἀυτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐν τῷ
ναῷ. — Ἱστορικὰ γεγονότα: Ἡ Ἀκολουθία
τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου ἐν αὐτῷ. — Τί ἔγει-
νεν ὁ ναὸς μετὰ τὴν ἄλωσιν.



ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

ΑΦΙΕΡΟΙ

ΤΗΣ ΕΡΙΤΙΜΩΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΝΑΟΥ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΑΓΙΑΣΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΒΛΑΧΕΡΝΩΝ,

Σεβασμιωτάτω Ἀγίῳ Σηλυβρίας Κυρίῳ Κυρίῳ
Εὐγενίῳ, Προέδρῳ, καὶ κ. κ. Ξεν. Κοσμίδη,
Ταμίᾳ, Μάρκῳ Βασιλείῳ, Νικ. Μπελαλίδῃ,
Ἰω. Ραπτοπούλῳ, καὶ Ἐλευθ. Περιπατοπούλῳ.

Τιμῆς ἕνεκεν

Ἡ ΓΡΑΨΑΣΑ



Ο ΕΝ ΒΛΑΧΕΡΝΑΙΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ὀλίγα τῶν τοῦ Γένους ἡμῶν θρησκευτικῶν σεμνωμάτων ἔχουσιν ἔτι καὶ σήμερον, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς εἶχον, δημοτικότητα τοσαύτην καὶ ἔξασκουσι τόσῳ μέγα καὶ ζωηρὸν θρησκευτικὸν γόητρον ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅσον τὸ ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Ξυλοπόρτης πάνσεπτον τῶν Βλαχερνῶν ἀγίασμα.

Τὸ ἄλλοτε περικαλλέστατον καὶ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο τῆς Θείας Χάριτος Σκήνωμα ζεῖποτε συνεκέντρωσε καὶ συγκεντροῖ διηνεκῶς, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς μηνίμης τῆς ἐν αὐτῷ καταθέσεως τῆς Τιμίας Ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου ἀπειρον συρροὴν πλήθους, μεταξὺ τοῦ ὁποίου πολυάριθμοι ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ ἰαθέντες ἀπὸ παντοίων δεινῶν νοσημάτων ὑπὸ τῆς Χάριτος τῆς Θεομήτορος. Μεγάλην δὲ πάντοτε σημασίαν ἔχει ἐν τῷ στόματι τοῦ παρ' ἡμῖν λαοῦ ἡ ἐπόμοσις «**μὰ τὴν χάρι τῆς Ἀγίας Βλαχέρνας.**»

Εἰς τὰ λευκὰ μάρμαρα τοῦ ἀρχαίου τούτου προσκυνήματος τῆς Ὀρθοδοξίας οὐχὶ ἐπανίως φιλόστοργος μήτηρ ἦλθε νὰ περιλούσῃ διὰ τοῦ

Ιεροῦ ὕδατος τοῦ ἐκ τῶν σπλάγχνων αὐτοῦ ἀναβλύζοντος τὸ ἀσθενὲς καὶ ὑπὸ τῆς ἀμειλίχτου ἐπιστήμης καταδεδικασμένον προσφιλὲς αὐτῆς βρέφος, ἡ δὲ πρὸ τῶν ἱερῶν εἰκόνων καταλαμβάνουσα τὸν πιστὸν ἱερά ἀνθυποβολή οὐχὶ σπανίως ἐτέλεσεν ἐν αὐτῷ θαύματα ἰάσεων ἀξιομνημόνευτα εἰς τὰ χρονικά τῆς ἰατρικῆς, ἅτινα τοσάκις καθ' ὄλους τοὺς αἰῶνας ἐδικαίωσαν τὸ «*ἡ πίστις σου σέσωκέ σε*».

Ὅποῖαν λοιπὸν στοργὴν καὶ σέβας ὀφείλει τὸ γένος ἡμῶν εἰς τὸ εὐκλεὲς τοῦτο αὐτοῦ παλλάδιον· καὶ ὅποιον γλυκὺ ἐθνικὸν ὄνειρον ἀποτελεῖ ὁ πόθος τοῦ νὰ ἴδωμεν ἡμέραν τινά εἰς τὴν θέσιν τοῦ νῦν ταπεινοῦ καὶ πενιχροῦ ἀγιάσματος κτίριον ὠραῖον καὶ μεγαλοπρεπὲς θεμελιούμενον λίθον πρὸς λίθον ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας, ἥτις τοσοῦτον ἀείποτε ἐμεγαλουργήσεν ἀνεγείρασα ὑψηροφῆ μέγαρον εἰς τὸν Θεὸν, ἢ τὰς Μούσας ἢ τὴν ἐθνικὴν φιλανθρωπίαν, μέγαρον, ὅπερ νὰ δυνάμεθα μεθ' ὑπερηφανίας εἰς τοὺς ξένους νὰ ἐπιδεικνύωμεν. Ἀνάγκη δ' ἐπίσης θεωρῶ ἐθνικὴν, τὴν ἐκλαίκευσιν τῆς ἱστορίας τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν κατὰ τὰ σπουδαιότερα τοῦλάχιστον αὐτῆς σημεῖα, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθόσον ἡ μὲν ἱστορία τῶν τοιούτων πολυτιμῶν τοῦ Γένους ἡμῶν σεμνωμάτων τυγχάνει γνωστὴ μόνον εἰς τοὺς εἰδικῶς περὶ τὴν Βυζαντικὴν ἱστορίαν ἀσχολούμενους ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν λογίων· παντελῶς δὲ ἀγνοεῖ τὰ περὶ αὐτῶν ἢ εὐρυτάτῃ τοῦ Ἔθνους μερῆς, ὁ λαός, αὐτὸς ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ἡ ζῶσα

εὐσέβεια περιλούει ταῦτα δι' ἱερῶν δακρῶν στοργῆς καὶ εὐγνωμοσύνης καὶ μεταδίδει τὴν φήμην αὐτῶν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἐγγαράττων οὕτως ἀνεξίτηλον τὴν ἐξιδανίκευσιν αὐτῶν ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει.

Ὅθεν πρὸς τὴν πανθομολογουμένην ταύτην ἔλλειψιν στοιχοῦσα, ἐπεχείρησα σύντομον ἀναγραφὴν τῶν κυριωτέρων σημείων τῆς Ἱστορίας τῶν Βλαχερνῶν. Ὅσῳ μᾶλλον καθόσον λεπτομερεστέραν αὐτῶν περιγραφὴν οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ χῶρός μοι ἐπιτρέπει.

Ἐπιπιθανότερα ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τῶν Βλαχερνῶν εἶνε ἡ λατινικὴ λέξις *lacernae* (λακέρνα = θύννοι δηλ. πηλαμύδες λακέρδα) τῶν ὁποίων, ὡς σήμερον, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐξαιρετικὴ ἦτο ἡ ἀφθονία καὶ καλὴ ποιότης εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Κερατίου, εὐρεία δὲ αὐτῶν ἀγορὰ ὑπῆρξεν ὡς καὶ νῦν ἡ εὐχθὺς συνοικία τοῦ Παλατᾶ.

Περὶ τοῦ φαινομένου δὲ τούτου τῆς ἐνταῦθα ἀφθονίας καὶ εὐθηνίας τῶν πηλαμύδων προσεπιμαρτυρεῖ καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος διὰ στίχων αὐτοῦ.

Τὸ ὀρθὸν τῆς τοιαύτης ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τῶν Βλαχερνῶν ἐπιβεβαιοῖ καὶ τὸ γεγονός· ὅτι οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ πρὸ τοῦ Σεβήρου ἀκόμη, εἰς ἐποχὴν δηλονότι, καθ' ἣν ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐπικρατῇ ὄνομα ἄλλο ἢ ῥωμαϊκόν.

Ὁ ναὸς τῶν Βλαχερνῶν, θαυμάσιος τὸ πά-

λαι τὸ κάλλος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν, ἐκτίσθη μὲν ὑπὸ τῆς περικλεοῦς αὐτοκρατείας Πουλχερίας, ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, ὃν δ' ἐδέχθη εἰς τὸν θρόνον· συμβασιλεύσασα μετὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς Μαρκιανοῦ, ἐγγύτατα τοῦ λαμπροτάτου τῶν Βλαχερνῶν ἀνακτόρου, συνεπληρώθη δὲ καὶ ἔτι μᾶλλον περιεκοσμήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ἡ δὲ μνήμη τῶν ἐγκαινίων αὐτοῦ τελεῖται τῇ 31ῃ Ἰουλίου. Ἐν αὐτῷ κατετέθη εὐσεβῶς ἡ Τιμία Ἐσθῆς τῆς Θεοτόκου, μετακομισθεῖσα ἐκεῖ ἐκ τοῦ ἐγγύς ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Μάρκου νῦν (Ἄτηκ Μουσιτᾶ πασᾶ Τζαμισῆ), ὅπου εἶχον καταθέσει αὐτὴν κομίσαντες ἐξ Ἱεροσολύμων οἱ Πατρίκιοι Κάνδιδος καὶ Γάλβιος κατέχοντες ὡς ιδιόκτητον προάστειον τὸν πέριξ τοῦ ναοῦ ἐκείνου γῶρον. Ἡ μνήμη τῆς καταθέσεως τῆς Τιμίας Ἐσθῆτος εἰς τὸν ἐν Βλαχερναις ναὸν τελεῖται τῇ 2ᾳ Ἰουλίου. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι οἱ δύο οὗτοι πατρίκιοι, καταληφθέντες ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς πόθου ὅπως ἐπισκεφθῶσι τοὺς ἱεροὺς Τόπους καὶ προσκυνήσωσι τὴν γῆν, ὅπου ὁ Σωτὴρ ἐκήρυξε τὴν θεῖαν Αὐτοῦ διδασκαλίαν καὶ ἠθλησε τὸ ὑπερφυῆς Αὐτοῦ μαρτύριον, μετέβησαν εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ εὗρον παρά τινι εὐλαβεστάτῃ Ἑβραίᾳ παρθένῳ, ἣτις καὶ εἶχε καταστήσει τὸν οἶκον αὐτῆς ἱερὸν προσκύνημα, εὐσεβῶς φυλαττόμενον τὸ ἱερὸν μαφόριον τῆς Θεοτόκου, ὑπεξαιρέσαντες δὲ μετεκόμισαν αὐτὸ εἰς Κωνσταντινῶν. Ἡ λέξις φαίνεται παραγομένη ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς μαφορά, ἣτις σημαί-

νει πέπλον, ἢ χειριδωτὸν ποδήρη ἐπενδύτην, ὅσον ἔφερον ὑποχρεωτικῶς αἱ ἑβραῖαι παρθένοι.

Ἦτο δὲ ὁ πέπλος οὗτος κατεσκευασμένος ἐξ ὑφάσματος μαλλίνου μονοχρόου, καθότι ἡ Ἀειπάρθενος «ἠγάπα φέρειν αὐτόχροα ἱμάτια» κατὰ τὸν ἱστορικὸν Ἀφροδισιανόν.

Καίτοι δὲ τὸ ὕφασμα ἦν λίαν εὐφθαρτον καθ' ἑαυτό, οὐχ' ἦττον ὡς ἐκ θαύματος διετηρήθη ἀδιάφθορος.

Ἡ ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν κατάθεσις τῆς Τιμίας Ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου κατέστησεν αὐτὸν δημοφιλέστατον παρὰ τῷ ὑπεράγαν φιλευσεβεῖ Βυζαντινῷ λαῷ, ὅστις, ὡς καὶ σήμερον, ἐκεῖ συνέρρεεν ἐπιζητῶν τὴν ρύσιν τῶν νόσων αὐτοῦ, τὴν ἰατροεῖαν παντὸς κακοῦ καὶ τὴν ἀπὸ κινδύνων φύλαξιν καὶ σωτηρίαν. Ἐφυλάσσετο δὲ ἐν ἀργυρᾷ καὶ ἐπιχρῦσῳ σορῷ ἐν ἰδιαιτέρῳ ναΐδριῳ πρὸς Β. τοῦ Ἁγίου Βήματος καὶ ὡς ἱερὸν φυλακτήριον ἐλάμβανον αὐτὴν μεθ' ἑαυτῶν καὶ εἰς τὰς ἐκστρατείας τινὲς τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, οἵτινες μάλιστα καὶ ἐφόρουν αὐτὸν ἐν στιγμῇ κινδύνου. Ὡς ἱστορικῶς βέβαιον φέρεται ὅτι, ὅτε ἡ αὐτοκράτειρα Ζωῆ, σύζυγος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ἔπαθεν ἐκ νευροπαθείας («δαίμονι ὀχλουμένη»), ἠνοίχθη ἡ ἱερὰ σορὸς κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὸ ἅγιον ἱμάτιον ἐτέθη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς πασχούσης, ἣτις καὶ ἰάθη θαυμασίως. Ἡ μνήμη τῆς θρησκευτικῆς ταύτης λάσεως εορτάζεται τῇ 31ῃ αὐγούστου.

Λέγεται προσέτι ὅτι ἐπίσης εἶχον ἐνταῦθα ἀ-

ποτεθῆ, καὶ μάλιστα ἰδιοχείρως ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Πουλχερίας, καὶ τὰ ἐντάφια σπάργανα τῆς Θεοτόκου ὡς καὶ ἡ Τιμία ζώνη Αὐτῆς, τούτων ὁμοῦς ἀμφισβητεῖται ὁ χρόνος τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν μετακομίσεως.

Εἰς τὸν λαμπρότατον τοῦτον ναὸν κτισθέντα τῷ 435, μὲ τὸ σχῆμα ἐπίμηκες, ἦτοι ὀρθογώνιον, προσέθηκεν ἡ εἶτα Ἰουστίνος ὁ Νεὸς δύο ἀψίδας, καὶ προσέδωκεν οὕτως εἰς αὐτὸν τὸ σύννηθες εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ναοὺς σταυροειδὲς σχῆμα.

Εἶτα βασιλεύοντος τοῦ Ρωμανοῦ Διογένους ὁ ναὸς ἐπυρπολήθη· ἀνήγειρεν ὁμοῦς αὐτὸν πολυτελέστερον ἢ πρὶν Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος.

Τῷ 1204 οἱ Σταυροφόροι κυριεύσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατέστησαν τὴν ἐκκλησίαν ταύτην λατινικὴν. Πυρποληθεῖσα δ' ἐκ νέου τῷ 1070, ἀνιδρῦθη καὶ πάλιν κατόπιν, ἐκὰθ' ἐκ νέου τῷ 1434, οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν εὗρον αὐτὴν κατηρειπωμένην.

Ὁ ναὸς καὶ ὅλη ἡ περὶ αὐτὸν συνοικία, καλουμένη **Ἐβδόμου**, εἶχεν ὀχυρῶς περιτειχισθῆ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος διὰ τοῦ καλουμένου **«Μονοτείχους»**.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ τετράγωνος τοῦ τείχους τούτου περιοχὴ περιελάμβανε καὶ πέντε πύργους, ὠνομάζετο καὶ Πενταπύργιον.

Εἰς ἕξ αὐτῶν ἦτο ὁ περιώνυμος ἐν τῇ Βυζαντιακῇ Ἱστορίᾳ πύργος τοῦ Ἀνεμᾶ, ὅπου πολλοὶ καθείρχθησαν ἄνδρες διάσημοι διὰ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐν τῇ Βυζαντιακῇ Ἱστορίᾳ δρασίμων των.

Πρῶτος ἐν αὐτῷ καθείρχθη σιδηρόδετος ὁ κατὰ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ συνομόσας Μιχαὴλ ὁ Ἀνεμᾶς, υἱὸς τοῦ Ἀνεμᾶ τοῦ ἐν Δοροστόλῳ (Συλλιστρία) δοξασθέντος καὶ φονευθέντος ἐν τῷ κατὰ τῶν Ρώσων πολέμῳ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ, ἕγγονος δὲ τοῦ ἐν Κρήτῃ ἀρχηγοῦ τῶν Σαρακηνῶν Ἀνεμᾶ.

Ὁ Ἀνεμᾶς οὗτος, ἕξ οὗ καὶ ὁ πύργος ἀπεκλήθη τοιουτοτρόπως, διαμείνας ἐν αὐτῷ ἐπὶ ἔτη μακρὰ, ἀπελύθη τέλος τυχῶν συγγνώμης.

Κατόπιν ἐφυλακίσθη ἐν αὐτῷ ἄλλος ἐπανασιάτης, Γρηγόριος ὁ δούξ τῆς Τραπεζοῦντος, μετ' αὐτὸν ὁ τύραννος Ἀνδρόνικος, καὶ κατόπιν ὁ δούξ Συριάνης μετὰ τῆς οἰκογενείας του.

Κατόπιν ἐδῶ καθείρχθη μετὰ τῆς συζύγου καὶ τοῦ υἱοῦ του τυφλωθεὶς Ἀνδρόνικος ὁ υἱὸς Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις, φυγὼν εἶτα ἐκεῖθεν, ἤγειρε πόλεμον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐν Γαλατῇ Γενοουηνοῖων· κατορθώσας δὲ νὰ ἐκθρονίσῃ αὐτόν, κατέκλεισεν ἐπίσης εἰς τὸν ἀπαισίον τοῦτον τοῦ Ἀνεμᾶ πύργον, ἐκ τοῦ ὁποῦ Ἀνεμάδες ὁμοίως καλοῦσι Βυζαντινοὶ τινες συγγραφεῖς καὶ τοὺς ἄλλους τέσσαρας τοῦ Πενταπυργίου πύργους.

Ἐνα τῶν πέντε τούτων πύργων ὑψούμενον παρὰ τὴν σημερινὴν συνοικίαν τοῦ Ἐγρηκαπῆ, ἔκτισεν Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος ἐκ τοῦ ὑλικοῦ ναῶν καὶ ἀφανῶν κτιρίων ἅτινα πρὸς τοῦτο κατηδάφισε.

Εἰς ἕνα τῶν πύργων τούτων ἐκρύβη κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἀλώσεως νύκτα ὁ Μ. Δούξ Λουκάς

ὁ Νοταρᾶς μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τοῦ Ὁρχάν, ἐγγόνου τοῦ Σουλτάν Βαγιαζήτ τοῦ Κερανοῦ (Γιλδирим), ὅστις τὴν πρωΐαν ἐννοήσας ἐπερχόμενον τὸν χειμαρρὸν τῶν κατακτητῶν ἠτύοκτόνησε πεσὼν ἀπὸ τῆς θυρίδος τοῦ πύργου.

Ἄλλ' ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν Ναὸν τῶν Βλαχερνῶν.

Ἐκ τῆς περιλαλήτου ταύτης Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐρρόχθει ἄλλοτε συρρέων ὁ Βυζαντινὸς λαὸς ἀμύθητον διαχύων ἐν αὐτῇ πλοῦτον, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου ἀνακτόρου τῶν Βλαχερνῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἄρρητος ἐπίσης διέλαμπε πολυτέλεια, ἔσφυζε δὲ καὶ ἐβόμβει ἀκράτητος ἡ Βυζαντινὴ ζωὴ ὑπὸ πλήθους ἀρχόντων, ὀφφικιάλων, θεραπόντων, οὐδὲν πλέον σώζεται σημερον εἰμὴ μόνον τὸ περίφημον **λοῦμα** ἢ **λοῦσμα** ἧτοι τὸ ἐν τῷ ναῷ ἐνυπάρχον **ἀγίασμα** ᾧ τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων!..

Ἄπειρον κάλλος καὶ γλυδὴ κατεκόσμου τὸ ἔνδον τοῦ ναοῦ τούτου. Θαυμάσιοι κίονες ἐκ παρίου μαρμάρου συνεκράτουν τὴν στέγην αὐτοῦ, ὧν τὰ κιονόκρανα ἐπεχρύσωσε Ρωμανὸς ὁ Ἀργυρός, ὅστις ἐπίσης καὶ τὸ Θυσιαστήριον καὶ τὸ χρίσμα τοῦ ναοῦ ἐχρύσωσε καὶ ἐκάλλυνεν, εὐρῶν μάλιστα ἀνελπίστως κάτωθεν αὐτοῦ καὶ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καταχωσθεῖσαν πιθανῶς ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου.

Φαίνεται δὲ ὅτι ὡς ὁ ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, καὶ ὁ τῶν Βλαχερνῶν ἦτο διπλοῦς, ἧτοι ὑπέργειος καὶ ὑπόγειος. Ὑποτίθεται ἐπίσης ὅτι

πρὶν ἢ ἐκ βάθρων ἀνεγερθῆ ὑπὸ τῆς Αὐγούστης Πουλχερίας ὑπῆρξεν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν τέμενος.

Ἐἶχε δὲ ὁ ναὸς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου ἐβδομήκοντα καὶ τέσσαρας ὑπαλλήλους, ἧτοι 12 πρεσβυτέρους, 18 διακόνους, 6 διακονίσσας, 8 ὑποδιακόνους, 20 ἀναγνώστας, 4 ψάλτας, καὶ 6 πυλωροὺς.

Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐν τῷ παρ' αὐτὸν ἀνακτόρῳ σταθερῶς ἐνοικοῦντες κατὰ τοὺς τελευταίους ἰδίᾳ χρόνους, ἐν αὐτῷ τακτικῶς ἐκκλησιάζοντο λαμβάνοντες μέρος εἰς τὰς δημοσίας λιτανείας, τοῦθ' ὅπερ, ὡς εἶναι εὐνόητον, πλείστην προσέδιδεν εἰς τὸν ναὸν τοῦτον αἴγλην.

Τοιαύτη **λιτὴ** ἐτελεῖτο τῇ 2α Φεβρουαρίου, ἑορτῇ τῆς Ὑπαπαντῆς, ὅτε οἱ βασιλεῖς μετὰ μεγάλης καὶ ἐπιβλητικῆς πομπῆς προσήρχοντο ἐκ τῶν ἀνακτόρων εἰς τὸν ναὸν μετὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἀυλικῶν ὄλων.

Λιτὴ ἐπίσης μεγαλοπρεπῆς ἐτελεῖτο τῇ παραμονῇ τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅτε τὸν Πατριάρχην προσερχόμενον εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν ἠκολούθουν πάντες οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρισκόμενοι μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι καὶ πάντες οἱ ἐν ταῖς πέριξ μοναῖς μοναχοί.

Μετ' αὐτοὺς πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἔτι τῆς λειτουργίας προσήρχετο ὁ αὐτοκράτωρ, ἀνάπτων δὲ κηρίον, ἐλάμβανεν ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ πραιποσίτου θυμιατήριον, ἐθυμία ἰδιοχείρως τὸ θυσιαστήριον καὶ τὴν Ἁγίαν Σορόν. Μετὰ δὲ τὴν λειτουργίαν ἀποχωριζόμενοι ἀλλήλων ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης κατησπάζοντο ἀλλήλους.

Ἐπίσης εἰς τὸν ναὸν προσήρχετο ὁ Βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου τὴν Μ. Παρασκευὴν, κατὰ τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου καὶ τέλος κατὰ πᾶσαν Παρασκευὴν. Τὴν παρασκευὴν ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τῆς Αὐγούστης εἰσερχόμενοι εἰς τὸν ναὸν ἤναπτον κηρούς, κατησπάζοντο τὴν ἁγίαν Ἐνδυτήν, καὶ εἶτα προχωροῦντες εἰσήρχοντο εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἁγίας Σοφοῦ, ἣν κατησπάζοντο, ἐνῶ οἱ μετ' αὐτῶν αὐλικοὶ παρετάσσοντο παρὰ τὸν σωλέαν. Εἶτα ἐκλείοντο τοῦ ναοῦ αἱ πύλαι καὶ ἐτελεῖτο ἡ θεία λειτουργία.

Ἐπειτα εἰσήρχοντο εἰς τὰ λεγόμενα ἀποδυτὰ περιεβάλλοντο χρυσᾶ λέντια καὶ εἰσήρχοντο εἰς τὸ ἅγιον λούμα. Προεἰσήρχοντο αὐτῶν αὐλικοὶ τινες κρατοῦντες κηρία, τὰ ὁποῖα οἱ βασιλεῖς ἰδιοχείρως ἤναπτον, κατασπαζόμενοι τὰς ἐν τῷ κολύμβωφάπαστραπούσας ἀργυρᾶς εἰκόνας, καὶ τὸ ἐκ μαρμάρου ἀποτύπωμα τῆς χειρὸς τῆς Θεοτόκου. Τέλος εἰσήρχοντο εἰς τὸν ἐνδότερον θόλον, τὸν λεγόμενον Ἅγιον Φωτεινόν, ὅπου ἐκ τῶν χειρῶν μαρμαρίνης εἰκόνας τῆς Θεοτόκου ἐξεχύνετο τὸ ἅγιασμα.

Κατόπιν οἱ βασιλεῖς ἐξήρχοντο τοῦ λούματος ἀλλὰ κατεδύοντο ἐκ νέου καὶ τέλος ἐξήρχοντο καὶ πάλιν, ἀπεσπογγίζοντο εἰς χρυσᾶ λέντια καὶ τέλος ἀπήρχοντο εἰς τὰ ἀνάκτορα ἢ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

Οὐδεμία τῶν ἀργυροχρῶσων εἰκόνων, αἵτινες πάλαι ἠγλάϊζον τὸν ναὸν καὶ ἰδίᾳ τὸν ἱερὸν κόλυμβον, οὐδὲν πλέον λείψανον τῆς περικαλλοῦς Βυζαντινῆς τέχνης σώζεται σήμερον.

Ἄλλ' εἰς τὴν δημοτικότητα τοῦ ναοῦ παρὰ Βυζαντινοῖς συνέτεινεν ἔτι μᾶλλον καὶ ἡ ὡς θαῦμα θεωρουμένη σωτηρία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους διὰ τῆς ἐν αὐτῷ παννυχίδος εἰς δεινοτάτην τινα τῆς ἱστορίας αὐτοῦ στιγμῆν.

Ἐδῶ κατὰ τὴν περιλάλητον τῶν Ἀβάρων εἰσβολὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτελέσθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου ἡ γνωστὴ εἰς τὴν Θεομήτορα λιτανεία, ἣτις καρδίας καὶ βραχίονας ἐπτέρωσε τόσον, ὥστε οἱ Βυζαντινοὶ κατώρθωσαν νὰ κατισχύσωσι καὶ νὰ ἐκδιώξωσι κακῶς φεύγοντα τὸν πολυσκαφῆ τῶν Ἀβάρων στόλον, τὸν ἄπληστον καὶ κινδυνώδη τοῦτον ἐχθρόν. Καὶ τότε ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν ὑπὸ τὴν εὐσεβῆ πρωτοβουλίαν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου ἐτελέσθη πάνδημος ἡ ἱερὰ παννυχὶς τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου ἐπίτηδες συντεθέντος χάριν εὐχαριστηρίου δοξολογίας πρὸς τὴν Θεομήτορα:

Τῆ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια
Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου Θεοτόκε
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον
ἵνα κράζω σοι: χαῖρε! Νύμφη ἀνύμφευτε.

Μὴ ὁμως νομίσωμεν ὅτι ἠλλείπουσι παντελῶς καὶ αἱ συήθειαι Βυζαντιναὶ φρικαλεότητες ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου χώρου.

Τὰ ἱερὰ μάρμαρα ὅπου γενεαὶ ὄλαι γονυ.

κλινεῖς προέχυσαν τοὺς μυροβόλους λιβάνους τῶν εὐσεβῶν καρδιῶν των, συνέβη νὰ παραστῶσι καὶ μάρτυρες τραγωδίας, πρὸ τῆς ὁποίας αἱ κύκλωθεν περιβλέπουσαι ἱεραὶ εἰκόνες ἐξάπαντος ἐφρικίασαν, καίπερ φέρουσαι τοὺς σκληροὺς θώρακας τῶν χρυσαργύρων στολῶν των.

Ἡ αἰμοβαφῆς Βυζαντινὴ Ἱστορία ἐξαπλοῖ τὴν ἀπαισίαν τοῦ αἵματος ἀλουργίδα καὶ ἐν τῷ πανσέπτῳ τούτῳ ἱερῷ, ὅπου ἐτελέσθη ἀνάνδρως ἡ σφαγὴ παιδίου, τοῦ Τιβερίου, τοῦ ἀθόου υἱοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ρινοτιμήτου. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ὦμος οὗτος αὐτοκράτωρ ἐκθρονισθεὶς καὶ ρινοτιμηθεὶς ἐξευτελιστικῶς, κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, ὅτε καὶ ἐτιμώρησε τὸ μισοῦν αὐτὸν κράτος μετ' ἀπεριγράπτου καὶ εἰδεχθοῦς θηριωδίας, ἡ δὲ ἀτυχῆς ὅσον καὶ ὠραία βασιλις τῶν πόλεων κυριολεκτικῶς ἔπλευσεν εἰς τὸ αἷμα.

Ἄλλ' ἀποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξε νέα στάσις θανάσιμος διὰ τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις συλληφθεὶς ἀπεκεφαλίσθη.

Παρὰ δὲ τὴν γενικὴν ἐλπίδα, ὅτι ἤθελεν εὐρεῖ χάριν ὁ ἀνάιτιος ἀνῆλιξ αὐτοῦ υἱός, συνελήφθη ἐν τῷ Ναῶ τῶν Βλαχερνῶν, φέρων τὰ Τίμια τοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος ξύλα ἐπὶ κεφαλῆς, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἐκ πατρὸς μάμη του Ἀναστασία ἰκέτευε γονυκλινῆς δακρυβρέχουσα τοὺς πόδας τοῦ πατρικίου Μαύρου καὶ τοῦ ναοῦ τὰ μάρμαρα. Ὁ Ἰωάννης Στροῦθος εἰσορμήσας εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα ἀρπάζει τὸν παῖδα,

ἀποφέρει τοῦ ναοῦ, ἐκδύει καὶ σφάζει ὡς πρόβατον ἐπὶ τῆς φλιᾶς ἐνὸς τῶν παραπορτίων αὐτοῦ.

Τοιοῦτος ἐν συντόμῳ ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ κλεινὸς καὶ πολυσέβαστος οὗτος δόμος.

Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τοῦ ἀγιάσματος περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν Ὀθωμανοῦ τινὸς ιδιώτου, ὅστις καὶ ἀνήγειρεν ἄνωθεν αὐτοῦ ξύλινον οἶκημα. Ἐν δὲ τῷ περιβόλῳ τοῦ ἀγιάσματος ἐγκαθιδρύθησαν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα παμπληθεῖς οἰκογένειαι ἀδιγγάνων, αἵτινες ὁμως κατόπιν ἐξεδιώχθησαν ἐκεῖθεν.

Κατόπιν ἡ ἀκμάζουσα μεγάλως τότε συντεχνία τῶν γουναράδων, πατριαρχεύοντος Σωφρονίου τοῦ ἀπὸ Ἀμασειᾶς διὰ γενναίου καὶ φιλευσεβοῦς ἐράνου ἠγόρασε τὸ ἱερὸν ἀγίασμα παρὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ κατόχου του.

Μετὰ τινὰ δὲ ἔτη ἀνηγέρθη ὁ νῦν ὑπάρχων ναός.

Σήμερον τὸ ἀγίασμα διοικεῖται ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Πηχικοῦ ναοῦ ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἐκλεγομένης ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν Πατριάρχου διὰ τοῦ Δ. Ε. Μ. Συμβουλίου καὶ προεδρευομένης ἐκάστοτε ὑπὸ Συνοδικοῦ ἀρχιερέως, ἡτις καθῆκον ἔχει τὴν περιφρούρησιν τῶν συμφερόντων αὐτοῦ καὶ τὴν παντοίαν ἐπ' αὐτοῦ ἐπαγρύπνησιν. Χάρις εἰς τὴν πεφωτισμένην μέριμναν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἡτις τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν ἱδρύματα ἐφορῶσα, τῶν πάντων πατρικῶς κηδεταί, ἡ σήμερον διοικοῦσα τὸ ἀγίασμα Ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ ἀγ. Σηλυβρίας κ. Εὐγενίου, προέδρου, τοῦ ρέκτου τούτου καὶ ἀκραιφνοῦς τῶν καλῶν ζηλωτοῦ, Ξεν. Κοσμίδου, ταμίου, Μάρκου Βασιλείου, Νικ. Μπελαλίδου, Ἰω. Ραπτοπούλου καὶ Ἐλευθ. Περιπατοπούλου τυγχάνει πλείστων καὶ

θερμῶν ἐπαίνων ἀξία διὰ τὴν εὖορκον αὐτῆς δρα-
σιν, δι' ἧς ὁσημέραι περισώζει ἀπὸ τῶν δυσχερειῶν
καὶ εὐδοοῖ τὸ εὐαγὲς τοῦτο ἔθνικόν κειμήλιον.
Ὁμολογουμένως δὲ ἀλησιμόνητος θὰ ἀπομείνη ἐν
τοῖς χρονικοῖς αὐτοῦ ἢ πλήρης ἀγνοῦ ζήλου εὐα-
γῆς τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης σταδιοδρομία.

... Κοιμῶνται τώρα ὑπὸ τὸ χῶμα ψυχρὰ
καὶ ἄμορφα τὰ ῥάκη ταῦτα τῆς πάλαι σπαργώσης
βυζαντινῆς ζωῆς, τὰ καλλιμάσματα λείψανα τῆς
πάλαι χλιδῆς καὶ εὐκλείας. Κοιμῶνται καὶ στενά-
ζοντα ὑπὸ τὸ βῆμα τοῦ διαβάτου ἀναμένουσι τὴν
ἡμέραν, καθ' ἣν, ἀνασκαπτόμενα ἐκ τοῦ παγεροῦ
αὐτῶν τάφου, θ' ἀποκαλύψωσι πρὸ τῶν ἐκθιάμβων
ἡμῶν ὀμμάτων τὰς ἀρχαίας αὐτῶν καλλονάς. Πότε
θ' ἀντηγήσῃ ὑπεράνω αὐτῶν ἡ εὐσεβῆς σκαπάνη,
ἥτις θὰ φέρῃ αὐτὰ εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου;

Ἐλπίσωμεν! ἢ Ἐλπίς, ἢ ζεῖδωρος Ἐλπίς,
εἶναι αὐτὴ ἡ εὐλογία τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν,
τὸ μόνον ἀρραγὲς καὶ ἀδιάσειστον βῆθρον τοῦ ἀν-
θρωπίνου βίου.

